

відповідатимуть реальним можливостям України з огляду на мінімізацію їх вартості та утримання обсягу боргу в економічно безпечних межах.

Література

1. Вахович І. М. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів України: міжбюджетні відносини та інноваційні інструменти стимулювання: монографія. Луцьк: Волинь-поліграф, 2014. 331 с.
2. Круп'як І. Факторна оцінка зовнішньоторгових зобов'язань держави в умовах трансформації сучасних економічних процесів. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 17. URL: www.economyandsociety.in.ua
3. Круп'як І. Фінансове забезпечення розвитку економіки держави. Формування фінансового механізму сталого розвитку України: монографія / за ред. д-ра економ. наук, проф. О.П. Кириленко, доц. О.І. Тулай. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 410 с.

Зоряна Лободіна

Тернопільський національний економічний університет

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні від моменту проголошення її незалежності, супроводжуються зростанням суспільних потреб та посиленням ролі держави у їхньому задоволенні. Це призводить до розширення функцій органів державної влади і місцевого самоврядування та зумовлює необхідність пошуку джерел формування бюджетних ресурсів на фоні перманентного зростання обсягу та напрямів їх витрачання.

З огляду на обмежені можливості використання державою податкового методу формування бюджетних ресурсів через імовірність збільшення податкового тиску, внаслідок чого пригнічується підприємницька ініціатива, зменшуються сукупний попит і пропозиція, зростає рівень тінізації економіки, виникає необхідність застосування позикового методу бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави та відмінних від податків боргових інструментів.

Погоджуємося з твердженням А. Крисоватого, який зазначає, що податки як першооснова функціонування системи перерозподільних відносин формують базові межі експансії фіску. Оподаткування передбачає вилучення державою частини грошових доходів індивідів та суб'єктів господарювання для фінансування бюджетних видатків (продукування суспільних благ). Позики дають змогу розширити фінансову активність держави: ресурси бюджету, акумульовані кредитним

методом, спочатку використовуються як забезпечення продукування суспільних благ, але пізніше вони повертаються (із процентами) кредиторам держави за рахунок податкових надходжень. Світова економічна думка розглядає позикові джерела фінансування бюджетних видатків як альтернативні податковим фінансам кредитні форми і механізми забезпечення суспільних потреб (відкладене в часі оподаткування), які за економічно не обґрунтованого використання замість позитивного впливу на відтворювальні процеси, здатні поставити під загрозу функціонування всієї бюджетної системи і фінансовий добробут суспільства [1, с. 132, 139].

Застосування позикового методу бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави передбачає формування бюджетних ресурсів за рахунок запозичень – позик банківських установ, міжнародних фінансових організацій, органів управління іноземних держав й ін.

У Бюджетному кодексі України державне запозичення визначено як операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету [2].

У результаті здійснення державних та місцевих запозичень сформовано від 9,91% у 2004 р. до 31,54% у 2017 р. (19,02% у 2018 р.) обсягу бюджетних ресурсів, середній темп приросту яких за період 2004–2017 рр. – 33,35% (за 2004–2018 рр. – 25,91%) – перевищив середній темп приросту податкових надходжень до бюджету держави на 11,46 в. п. (4,22 в. п.). У 2004–2007 рр. та 2015 р. у складі боргових інструментів держави переважали зовнішні запозичення, а у 2008–2014 рр. і 2016–2018 рр. – внутрішні.

Активне використання позикового методу бюджетного механізму супроводжується значним збільшенням обсягу державного і гарантованого державою боргу (з 24,7% ВВП станом на 31.12.2004 р. до 71,8% ВВП станом на 31.12.2017 р. та 61,54% ВВП станом на 31.12.2018 р.) та видатків державного бюджету на його обслуговування (з 3,9% від загального обсягу видатків державного бюджету в 2004 р. до 13,16% у 2017 р. та 11,71% у 2018 р.). У 2017 р. питома вага витрат бюджетних ресурсів на обслуговування і погашення боргових зобов'язань досягла 15,9% обсягу ВВП, 46,6% обсягу доходів бюджету держави та 57,3% обсягу податкових надходжень, а у 2018 р. – відповідно 3,24%, 9,75% та 11,7%.

Таким чином, використання боргових інструментів спрямоване на розширення фінансових можливостей держави за рахунок додаткових видів фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення соціально-економічного розвитку країни та макроекономічної стабілізації.

Результати оцінювання практики застосування боргових інструментів [3, с. 154-170] дають підстави стверджувати, що нераціональний підхід до їхнього використання, виявами якого є незбалансована структура боргових виплат у часі, висока вартість залучення ресурсів і зорієнтованість на вирішення короткострокових цілей бюджетної політики, призвів до посилення боргового навантаження на державні фінанси, критичного рівня загроз борговій безпеці України та є причиною зменшення потенційних темпів зростання національної економіки і збільшення її вразливості до зовнішніх шоків.

Зазначене актуалізує розроблення комплексу заходів щодо вдосконалення використання державних запозичень як інструменту бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави в контексті мінімізації загроз борговій безпеці держави. На наш погляд, доцільно:

– забезпечувати виконання визначеного Бюджетним кодексом України [2] граничного обсягу дефіциту державного бюджету (3% прогнозного номінального обсягу ВВП України на відповідний рік), державного і місцевого боргу (60% річного номінального обсягу ВВП України щодо загального обсягу державного і гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду; 200% (для міста Києва – 400%) середньорічного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих запозичень та капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів) щодо загального обсягу місцевого і гарантованого Автономною Республікою Крим, обласною радою чи територіальною громадою міста боргу (без урахування гарантійних зобов'язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій) станом на кінець бюджетного періоду), надання державних і місцевих гарантій (3% планових доходів загального фонду державного бюджету);

– мінімізувати вартість державних запозичень і ризиків щодо фінансування дефіциту державного бюджету та забезпечення боргової стійкості [4];

– диверсифікувати структуру боргового портфеля запозичень із урахуванням при цьому валют, термінів погашення і процентних ставок, що дасть змогу мінімізувати фіскальні ризики, пов'язані з управлінням державним боргом (бюджетні, валютні, процентні, ризики ліквідності, рефінансування);

– обмежити надання державних гарантій та здійснення державної фінансової підтримки суб'єктів господарювання (капіталізації банків, господарських товариств, кредитування фонду гарантування вкладів фізичних осіб) за рахунок державних запозичень в умовах перевищення питомої ваги державного боргу та гарантованого державою боргу у ВВП України граничного рівня 60%;

– використовувати залучені у вигляді запозичень бюджетні ресурси для фінансування інвестиційних проектів, тобто спрямовувати їх на потреби реального сектору економіки, а не уряду.

Література

1. Крисоватий А. І. Парадигма податкових та позикових фінансів. *Вісник економічної науки України*. 2008. №1. С. 132–140.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації: моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с.
4. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. №142-р URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/page>.

Олександр Максимчук

Тернопільський національний економічний університет

ЕНДАВМЕНТ-ФОНДИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ

З метою здійснення бюджетних інвестицій органи місцевого самоврядування в Україні використовують бюджет розвитку, який є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету. Законодавством визначено широкий перелік джерел доходів даного бюджету. Проте, як свідчить статистика, в останні роки більшість з цих джерел не відіграє вагомої ролі у формуванні бюджету розвитку, адже понад 90% його обсягу формують кошти, що передаються з загального фонду місцевого бюджету (табл. 1).

В таких умовах набуває актуальності необхідність пошуку додаткових джерел фінансування бюджету розвитку, одним з яких можуть стати ендавмент-фонди. Відповідно до Податкового кодексу України, під ендавментом розуміють кошти або цінні папери, що вносяться благодійником у банк або небанківську фінансову установу, завдяки чому бенефіціар отримує право на використання процентів або дивідендів, нарахованих на суму ендавменту [2].

Основними особливостями ендавмент-фондів є: недоторканість основного капіталу ендавменту; використання для фінансування цілей діяльності лише інвестиційного доходу; використання частини доходу фонду на реінвестування в основний капітал; управління ендавментом здійснюється незалежною від бенефіціара юридичною особою [3, с. 372-